

HALMAI TAMÁS

A megörökölt örökkévalóság

„Nem születhetél volna jobb korba, mint épp
a mostaniba, amelyben mindent elveszítettünk.”

Simone Weil: *Jegyzetfüzet*

„A Paradicsomból kiűzött Ádám vezeklése
a végéhez közeledik.”

Szepes Mária: *Raguel hét tanítványa*

1975-ben született Pécsen.
Költő, kritikus. Legutóbbi
írását 2012. 5. számunk-
ban közzöltük.

Egy mondat sajkájába csak akkor érdemes beszállni, ha abban már ott ül az angyal.

Talán nem fölösleges óvatosság ezzel a rögtönzött axiómával figyelmeztetni magunkat a szavak illékony mágiájára. Könyveket írunk-olvasunk, és előadásokat tartunk-hallgatunk a helyes életről, mert ha egy pillanatra abbahagynánk az írást, olvasást, hallgatást és fecsegést, élnünk kellene, s akkor azonnál kiderülne: ahhoz nincs tehetségünk. Holott egy helyesebb életben bizonyosan nem a betűk bölcsességéhez fordulnánk első vigaszért, hanem (mindenekelőtt és egyszerűen és *lélek-szakadva*) kiolvasnánk a világot — és a világból: Istent.

A keresztény hit jövőjéről gondolkodva a keresztény hit múltján kell gondolkodnunk. Nehéz ugyanis e kettőt — a főbb vonásokban és változásokban — elhatárolni egymástól. Az öröklétre szegezett tekintet alkalmasint mindig ugyanazt látja, s abból, amit lát, szükségszerűen és minduntalan ugyanazt olvassa ki. A szeretet transzcendens parancsa nem szólhat másként egy firenzei szőnyegszövő műhelyben 1374 májusában, mint 2012 decemberének Magyarországon.

Mit köszönhet a világ a kereszténységnek? Európát. Azt az Európát, amely a szeretet kultúráját és a kultúra szeretetét köszönheti a kereszténységnek. A tárgyi és szellemi javak s a lelki-mentális minták, amelyeket a krisztianus évszázadok ránk bízta; a kölni dóm, a trapista sajt, Pascal *Gondolatai* vagy a barokk kantátairodalom; a keresztényi lelkület, szellemiség, látásmód és életvitel: elherdálhatatlan kincs. Elherdálhatatlan, amíg a láthatatlan palotát, amely őrzi, a hit láthatatlan habarcsa tartja össze.

Nincs persze információnk arról, milyen is lenne egy nem keresztény Európa, miképp is fejlett volna ki a világtörténelem — Krisztus

nélküli. Avagy, kíváncsiságunk távlatát megfordítva: meglátszik-e vajon Európán a keresztényi história, rovátkolt-e az európaiak arcára különös ráncokat a tény, hogy keresztények?

Hogyan alakult volna a világ sorsa a jézusi jelenség *közbejöt*te nélkül? „Pascal-szituációnkból” pazar rálátásunk nyílik e kérdésre. Hamvas Béla nevezi így azt az állapotot, amelyben az ember tudja, hogy a keresztény hit az egyedül ésszerű alapállás, de e tudást nem váltja se tettekre, se jellemre, se sorsra. Meglehet, ha egy kereszténység nélküli, alternatív európai történelmet kívánunk elképzelni, elég, ha a keresztény európai történelmet földidézünk. Ahogy Chesterton fogalmaz: „Az emberiség nem jutott túl a középkoron. Inkább reakciósan megfutamodott, kihátrált belőle. Nem igaz, hogy a kereszténységet kipróbálták, és hiányosnak bizonyult. Túl nehéznek találták, ezért ki sem próbálták.”

*

Darabosan gondolkodunk, és töredelmesen örvendezünk. Mint aki suhanni próbál, s talpa alatt tölgyerdők ropognak. Állítássá nem faragható dilemma, hogy vajon a Krisztus *előtti* vagy a Krisztus utáni kereszténység kutatása volna-e bolondabb és elvetemültebb foglalatosság, s melyik stúdium keverne bennünket reménytelenebbül az eretnecség gyanújába.

Egy kortárs vers, Takács Zsuzsa *A megfosztás rítusa* című költeménye, amely az oltárfosztás nagycsütörtöki szertartását beszéli el, érzékle-tesen rajzolja föl az örömhírtől nem érintett létezők szikár tragédiáját:

— *Nem változtál semmit. — Ti sem változtatok.*

*Mégis: utcai ruhában lép be a pap
az őgyelgők közé, leszedik az oltárt,
megfosztják barokk cirádáitól,
a rézserleget és nikkeltálcát papírdobozba
rakják. — Búcsúzni jöttünk, testvérek.
Szövetségünk kétezer évig tartott,
de a mindenki által ismert okok miatt
templomunkat bezárjuk. Éreztük mind
a földcsuszamlást, hallottuk a mélyből
fölmorajló hangot, értettük, mit mond,
de rosszkedvünkre fogtuk lépteink
bizonytalanságát, mulasztásaink kiújuló
fekélyét. Mostanra azonban lehullott
szemüinkről a hályog. Fájdalom és neheztelés
nélkül összejöttünk hát utoljára,
hogy búcsút vegyünk lehetőségeink
tárházától: a hittől. — Búcsút veszünk
tőle! — Másodszorra a reménytől!*

— *Búcsút veszünk tőle! — Megnyugvásomra
szolgál, hogy beletörődtek
a megváltoztathatatlanba, mégis
figyelmeztetnem kell most titeket, hogy
fogadalomtételek legnehezebb része
következik, azaz, hogy szeretet nélkül
kell élnetek ezentúl. — Búcsút veszünk tőle!*
— *Lépjetek ki az ajtón. Menjetez haza.
Zárjátok magatokra az ajtót.*

A szakrális értékhármasságtól való búcsúvétel kataklizmája akkor is az olvasó emlékezetébe ég, ha tudja: a vereség liturgiáját ez esetben a feltámadás teológiája s a mű szépsége együttes erővel fordítja át az üdvtörténet dimenziójába. Csakhogy ez már nem a szöveg, hanem a szív eseménye lesz.

Amit a nyelv elhallgat, Isten csendje mondja ki.

*

A II. Vatikáni zsinat modernizációs eltökéltségét alapjaiban határozta meg a kultúra fontosságának fölismerése. Azóta fél évszázad telt el, de az egyháznak — úgy is, mint a hívők egyetemes közösségének, s úgy is, mint a szűkebb értelemben vett papi hierarchiának — ma és a közeles jövőben sem látszik lényegibb föladata ennél: korszerűnek lenni, mégpedig kiművelten lenni annak. S ez nemhogy a katolicitás eszmekörén túlmutató ethoszt föltételez, de a keresztényi világlátás kereteit is jótékonyan a világ pereméig csúsztatja.

A teremtmény a kozmoszt kapta birtokul. Nem azért, hogy meghódítsa, leigázza és kizsákmányolja, hanem hogy építse, szeresse és fölszabadítsa. Az örökkévalóságnál szebb örökséget egyetlen isten sem bízott még a sár lakóira. E bizonyosság nélkül a hit: kagyló mélyén vesztglő hajnal.

A kozmoszban a világ, a világban a kultúra, a kultúrában a művészetek, a művészetek közt a költészet: ha vizsgálódásaink körét egészen leszűkítjük, ne lepődjünk meg, hogyha egy hasonlat égisz alatt kerubsereglet hullámszik felénk, miközben a jambusok takarásából Isten kacsint ránk.

Isten szókincse a világ. Mondataiban pedig csak vessző a halál, hogy utána még fényesebben folytatódjék az élet. Közben módunkban áll írni, beszélni, hallgatni nekünk is; vagy egyszerűen csak körbetekinteni a nyelv alkotta tájakon.

„Keresztények számára a dolgok költői szemlélete kötelesség...” — tanította volt John Henry Newman, kommentárt nem igénylően.

Szepes Mária szép beavatásregényében, a *Raguel hét tanítványában* a művészet és a művészek missziós hivatását ecseteli így az egyik hős: „— A művészek nosztalgiája — folytatta Argout — azóta is ennek az elveszített látásnak szól. A művészek között megjelenik néha transzcendens atavizmusképpen a láthatatlan érzékszervtöbblet sejtelem formájában. A kifejezéssel persze baj van. Az anyag, amellyel dolgoznak, vaskos, tökéletlen. Minél inkább megközelítik azonban a rejtélyes inspirációtartalmat, annál erőteljesebb hatást keltenek vele. Az igazság az, hogy ez a csodálatos szemlélet nem veszett el, csak a lélek mélyrétegeibe süllyedt, s legfeljebb az álom síkján, a tranz és az ihlet misztériumában dereng fel néha. A nappal az okság szűk jégbörtönében szomjas, néma rabként sínylődő kozmikus lélek a művészetek segítségével jut némi fényhez, levegőhöz. Muzsikán át lélegzik. Költészet, filozófia táplálja. Képzőművészet pihenteti.” (Néhány fejezettel arrébb egy másik figura ezzel toldja meg a ki nyilatkoztatást: „— A művészet régiójában az emberek elvesztik a talajt a lábuk alól — mondta Denstahl. — Mágiája áthatja és formálja őket. De mivel tudatlanok, azt hiszik, a képzelettermék, bármennyire nagy hatású, nem lehet *igaz*, csak *hasonló* az igazsághoz; mint a festett tárgy a *valódi* tárgyhoz vagy a vetített táj a *valódi* tájhoz. Sejtik, de nem merik tényként elfogadni, hogy a *valódi* tájat mindig *megelőzi* a képzelettáj, és a *valódi* tárgyat az elvont, művészi ihlet. Tudatos irányítással nagy titkok és nagy igazságok csempészhetőek bele műalkotásokba anélkül, hogy maga a művész tudna erről a láthatatlan oltásról. Ma már egyre több ilyen álomtalajba vetett magból kicsírázott mű születik. A rejtett üzenet éppúgy felismerhető bennük, mint az igazgyöngyben a zavaró porszem.”)

*

Az angyalokról semmit nem tudunk, csak azt, hogy a versek mindent tudnak róluk. Igaz, a versekről sem tudunk egyebet, csupán annyit, hogy mindent tudnak az angyalokról.

Mit sejtünk ezen túl a versről? Egy régi legenda szerint (igen réginek kell lennie, különben büszke könyvtárak tartanák becsben, s nem az előadó fantáziája tanúskodnék róla) Isten kincsét a költők váltották aprópénzre. Hogyan? Képzeljünk el egy érmét, amelynek egyik oldalán a vers az írás, a másikon Isten portréja a fej. *De nincs másik oldala.*

Mit gyanítunk róla még? Hogy a költészet akkor is gyógyít, ha nem vagyunk betegek. Hogy amikor énekel vagy olvas vagy szeret, az embert Isten se tudja megkülönböztetni az angyaltól. Hogy napfényt lélegezzen be, aki verset kíván kilélegezni. Hogy lyukas garas a vers, ha nem zsoltár. Hogy partlakó az ember, aki a művekből fürkészné ki a térképet a túlparthoz. Hogy hárfázó leviatán a költő, de éneke a bűzös mocsarak fölé száll. Hogy a papírra vetett ének is: üdvözet az angyalnak. S hogy a versek: olvasnak Isten gondolataiban.

Mit tudunk a versről? Sötétben tapogatózik, aki a fényt definiálná.

A nyelv: inkarnáció. De ha tudnánk, mi ölt testet a legjámborabb igekötőben s legtörekenyebb toldalékban is, ezerévenként mernénk csak megszólalni, s akkor is afféle tapintattal, amely külső szemlélő előtt karthauzi mutatványnak tűnnék föl.

*

A hit (amelynek titkos neve: *bizonyosság*) terhet ró arra, aki benne él. Szárnyra hasonlító, édes terhet. Azt a feladatot, hogy a hívó egy-szersmind hírnök is legyen. Közvetlenül: életpéldával; és közvetet-ten: alkotások, műalkotások révén.

A *Halotti beszéd* és az *Ómagyar Mária-siralom* lirizált szakralitásától Székely Magda vagy Gergely Ágnes szakrális lírájáig évszázadok művelődéstörténetén át hosszú, kanyargós, ködös és sáros ösvény vezetett. De afölött nyílegyenes fénysugár vigyázta a vándort.

Modern költészetünk önmagában bizonyosság erre. Afféle szöveghe-lyekkel, mint ez a feltételes mód diszkréciójába csomagolt, forró kö-nyörgés Babits Jónásának (Jónás Babitsának) szájából: „...szent Bib-liája lenne verstanom” (*Jónás könyve*). Vagy mint a paradoxonban kiteljesedő evidencia Pilinszky János *Zsoltárjának* utolsó strófájában: „S aki egy vankosra borulva / nem érzi magát egyedül: / valóban nincsen egyedül.” Vagy Nemes Nagy Ágnes feledhetetlen négysor-osának égre nyílóan szemérmes keresztszimbolikája: „Az üres ég. Az üres ég. / Én nem tudom, mit is szeretnék. / Talán más nem is kel-lene, / mint ablakomra egy keresztléc” (*Az üres ég*). Avagy a metafizikus szeretetelmény boldog tanácstalansága Czigány Györgynél: „Sivarak vagyunk, romlandók: miért / ölel mégis az Úr magához minket, / szeretetre méltatlanokat? / A választ senki se érti” (*Sursum corda*). A szakrális ars poetica cizellált keresetlensége Vasadi Pétertől: „...én állandó / liturgiát szenvedek el / a költészet úrfölmutatása / körül” (*Dilemma*). És a ráismerés megszenvedett békéje Szabó T. Anna kétsornyi telitalálatában: „...mint vak virág az öreg bokron / kihajt a menny az örök poklon” (*Árnyékvilág*).

Ha a költők az ég kortársai, mennyekből eredő kitüntetetés a kortár-suknak lehetni.

*

A költészet hivatása, hogy emlékeztesse a szavakat az eredetre.

Kevés vers van ennek tudatában. Kemény Lili *Jelentés a türannosz-nak* című alkotása e körből való:

*Arcadiában, a galantéria
és kecsesség idilli földjén
fömlállítottuk az első
traktorgyárat.*

*Atlantiszban, a bölcsesség
és a mágia ősi városában
beindítottuk az első
szappanoperát.*

*Betlehemből, az egyes számú
tiltott zónából folyton szökést
kísérelnek meg a... csak tudnánk,
hoggy kicsodák!*

Olyan költő beszél itt, akinek mintegy anyanyelve a költészet. S olyan tüneményes versben, hogy óva hajolunk fölé: szinte attól tartunk, közeledtünkre megriad, s elrebben. Pedig — rímek és más verstani kötelmek nélkül is — tartós kompozíciónak tetszik: a hármas tagolás már a szöveggépnek archaikusan egyensúlyos szimbolikát kölcsönöz.

A vallásos-mítoszias jelenetezés a zsarnoki értékfosztás fokozatait vetíti elénk; mégpedig a test–szellem–lélek hármassága jegyében. Az elidegenítő tárgyiasodás-gépiesedés az első fázis („traktorgyár”); a teremtő szellem megcsúfolása a második („szappanopera”). A rombolás művét bevezető, harmadik stádium a lélek kiüresítése lehetne — ám éppen ennek szegül ellen a jelentésteveők által föl nem ismert (mert meg nem érthetett), lázadó szervezkedés.

A három versszak, úgy látni, inkább időrend mentén, mintsem rangsor szerint szerveződik. S ezzel összefüggésben állapítható meg az is, hogy Arcadia, Atlantisz és Betlehem egy sorba fűzésével a vers a keresztény hit bölcséjét éppenséggel nem a legendák kétes kódéba vonja. Ellenkezőleg! É szerkesztés a mítoszi aranykor mindahány narratíváját rehabilitálja — a hit erejével, amellyel szemben a tiszta ész („csak tudnánk”) bejelenti tehetetlenségét.

Azt is érdemes végül észrevennünk, hogy az „egyes számú / tiltott zóna” formulája éteri önreflexióként, rejtett ars poeticaként is olvasható. Nemcsak a versre, de a költészetre magára is vonatkoztatva. Bizonyosság és meghatározhatatlanság feszültségéből csakis így születhet... Csak tudnánk, micsoda.

(Kemény Lili a legfiatalabb költőnemzedék tagja. 1993-ban született; debütáló kötete, a *Madaram* 2007 és 2011 [!] között írott verseket tartalmaz. A mesék és mítoszok és álmok és szerelmek világában finom eréllyel kalauzoló könyvecske 2011-ben jelent meg a Magvető Könyvkiadónál. Érdemes a csodájára járni.)

*

Simone Weil ír egy helyütt arról, hogy miután a társadalmak föl-szabadultak a természet elnyomása alól, ideje, hogy az egyén a társadalom elnyomása alól szabaduljon föl. Az azóta eltelt évtizedek teljesítették ezt a történelmi óhaját: a civilizáció jelen fázisában, a globalizáció és a fogyasztás és a demokrácia és az internet korában minden korábbinál szélesebb tömegek előtt áll nyitva egy minden korábbinál szabadabb élet lehetősége. Hogy azonban e szabadsággal az egyén és a társadalom és az emberiség élni tudjon — tesszük hozzá a magunk történelmi óhaját —, a föl-szabadulás újabb fokozatával szükséges szövetséget kötnünk. Külön-külön s együttesen is.

Immár az egyén (a matériába zárt és test által meghatározott éntudat) elnyomása alól muszáj föl-szabadítanunk a... Kit is? Mit is? Ha ismernénk a fogoly nevét, talán könnyebben menne. Benső minőségek vágyott harmóniájára, a bennünk lakozó angyalra — és az angyalban lakozó Istenre — kell gondolnunk, s úgy tennünk, mintha legalább fél kukkot értenénk abból, amit mondunk, amit gondolunk.

Neil Gaiman szórakoztatóan revelatív, kultikus kalandregényének, az *Amerikai isteneknek* jellemző, mert korszellemet festő részlete a következő párbeszéd: „— Higgyél — mondta a dübörgő hang. — Ha életben akarsz maradni, hinned kell. / — Miben? — kérdezte Árnyék. — Miben kellene hinnem? / A bölényember Árnyékre meredt, és ki-egyenesedett, hatalmasra nőtt, és szeme megtelt tűzzel. Szóra nyitotta nyálhabos bölényszáját, és a szájában vörös fény világított, mert lángok lobogtak benne, lent, a Föld alatt. / — *Mindenben* — bömbölte a bölényember.”

A *visszatérés a célhoz* immár elodázhatatlan feladatunk. Szintézis, azaz egység, azaz a mindenségbe ágyazott élet nélkül a szellem a szellemtelenséget, a szív a szívtelenséget, az élő a halált választja. Az ökumenén is túlmutató, holisztikus gondolkodás, a *szeretettelvű egységtudat* ideának csodás, csodának reális. Vasadi Péter verses biztatása ezúttal is kapóra jön: „Annyiféle kalandot ismer a / szeretet, amit most még / csak nem is sejtünk” (*Kiáltvány*).

Ha nem konferenciateremben volnánk, azt mondanám: tegyünk kísérletet közös meditációs vizualizációra: próbáljuk meg elképzelni a *Buddha-mosolyú Krisztust*. S ha sikerült, valljuk be magunknak és egymásnak: a derű teológiájával, a test és szellem és lélek hármasságát isteni egységbe rendező öröm misztériumával még adóság vagyunk — magunknak és egymásnak. Ezen adósság törlesztésében lehet segítségünkre a kultúra minden jóra elhívott művelője és műkedvelője — a mosolya elixírjét kínáló patikuslánytól a Krisna-tudatú hívők Krisztus-tudatú álmaiig.

Egész testtel lelkesedni: az Istenre hangolt életnek nemcsak föltétele, de ismérve is ez. Persze tudhat-e nem lelkesedni, s nem egész testtel, aki elfogadja az egyedül elfogadhatót? Elfogadja, mert fölfogja:

szeretni van minden pillanat.

✱

Glória nélküli gondolat az eszme, amely hallgat az örömhírről. Kijár tehát a testvéri figyelem az univerzális derű mindahány tolmácsának. Az ezoterikus tanok és spirituális tanítók, a New Age és a még new-bb age-ek, a népszerű metafizika és az álmodozó kommersz ezért tarthat igényt nemcsak érdeklődésre, de megértésre, s nemcsak megértésre, de elfogadásra is a keresztényi reflexió részéről.

Egy amerikai novella, Alice Hoffman *Ördögűzés* című története a misztikus tapasztalás üdvös sokféleségét is kedvesen példázza. Íme, a vonatkozó kivágat: „— Mit tennél, ha angyalt látnál? — firtatta halk hangon. / Ott álltak együtt azon a sarkon, ahol minden reggel találkozni szoktak. / — Olyan nincs is — felelte Abbey. — Errefelé biztos nincs. / De ha lenne. — Cate hunyorított, hogy ellásson a távolba. — Viccen kívül? / — Írnék róla — válaszolta Abbey. / Ami Cate-et illeti, mindketten tudták, hogy elrepülne az angyal karjában, diadalmasan, a messzeségbe.”

A *Krisztus előtti kereszténység* (Buddháé és Ekhnátoné és minden névtelen emberangyalé), ahogy a megváltás munkájának apokrif apostolai is (az esszénusok, a gnosztikusok és a költők), hihetőleg nem diabolikus indíttatásból hoztak áldozatot — értünk is. Napjaink poszt-posztmodern valóságában, a harmadik évezred első óráiban pedig elkél minden vigasz és világosság.

Van hit, amely nem elmozdítani igyekszik a hegyeket, hanem meg-ingathatatlanságuk felett áll őrt. S e hitnek nem egyetlen, hanem *végtelenszer egyetlen* centruma van. A Vatikán bíborpalástba öltözött lakosai és egy hajléktalanszálló éjszakai ügyeletesei körében *ugyanúgy ott dobog*.

Nem látni még tisztán (ahhoz tiszta tekintet kívántatnék), a homályon átszűrődő fénysugár az alkony vagy a hajnal világossága-e. Szemünk élesítésében tegnap és ma és a jövőben is nagy szolgálatot tehet — szinte bármi, amit irgalmas odaadással veszünk szemügyre. De a látás iskolázásában kiváltságosan nagy felelőssége van a — helyzetüknél, rangjuknál, tekintélyüknél és vállalásaiknál fogva — kiváltságosoknak. A közélet egyházi és politikai szereplőitől a keresztényi folyóirat-kultúráig. Az egyszerre iszlamizálódó és szekularizálódó, ráadásaképpen társadalmi-gazdasági válságoktól is sújtott Európában nincs kéz és nincs elme, amelynek ne ve-

hetné hasznát a jóakaratóiak kontúrtales közössége. Például az ása-tag előítéletek fölszámolásában.

Az embergyűlöletet, ügyeskedje bár magára a kenetteljes homo-fóbia vagy a kedélyeskedő szalonrasszizmus álcáját, csupán egyetlen lépés választja el az istenkáromlástól. S ne legyen kétségünk: ezt a lépést Isten teszi meg helyettünk.

Krisztus a Csendes-óceánt és a spánieket és a kávézaccot is megváltotta. Épp a melegekkel és a liberálisokkal és a *Harry Potter*-rajongókkal tett volna kivételt?

Ha volnának bűnei, Isten talán a gyermekeknek gyónná meg őket. Márpedig a kicsinyek, felnövekedvén, bizonyos hányadukban melegek is, és liberálisok is, és *Harry Potter*-rajongók is lesznek. (Ami azt illeti: jól teszik. Mint mindenki, ha jó szívvvel tesz valamit.)

*

Aki közölünk keresztény, tehát krisztianus, tehát Krisztus-követő kíván lenni, nem takaríthatja meg a szembenézést egy kényelmetlen evidenciával: Jézus nemhogy katolikus vagy református vagy jehovista nem volt, de *keresztény sem*.

Ennélfogva Krisztusban hinni, attól tartok, kevés. Krisztus pusztá magasztalása a rafináltan önámító bálványimádás egy neme, ha avatatlanok gyakorolják. Márpedig mindannyian, hacsak nem angyalok vagy szentek, azok vagyunk: avatatlanok.

Krisztus szemével látni, Krisztus szájával beszélni és Krisztus szívével hinni: erre volna égető szükségünk. S a *jóság java* csak ezután következhetnék: nap nap után elvégezni a szeretet ama mozdulatait, amelyek fölszabadítják a csillagokat, és megszelídítik a tengert.

Amíg nem tengerszelídítő, viharok ügynöke az ember.

Szélcsendet vetni, szélcsendet aratni: programnak is, praxisnak is lehetetlenül gyönyörű elgondolás, nemde. Ám magvában gyönyörű, s csak fölszínén lehetetlen.

Nem Krisztusban hinni, hanem Krisztus hitével hinni; nem követni őt, hanem vele tartani: a hit, mint a vízhatlan álmok általában, egyszerű igazságokat bocsát a rendelkezésünkre; talán tapintatból, talán kegyelemből.

Úton Krisztusországba Krisztusország az út.

*

A Deus absconditus, azaz a „rejtőzködő Isten” teológiai terminusa az ember mindenkori zavarára mutat vissza. Arra a bizonytalanságra, amelyben válaszoktól nem háborgatott kérdések sűrűsödnek, s amelyet a gondviselés által el nem hártott sorscsapások tapasztalata mélyít el, mind a mai napig. (Még akkor is, ha az egyetemes hitbölcselet egyik legszebb tétele — Claus Westermann tollából — arról biztosít: „Az a kijelentés azonban, hogy a teremtés Isten szemével nézve jó, felmenti az embert az ítéletalkotás felelőssége alól.”)

De bizonyos-e, hogy rejtezik a nem látható? Hátha csak tótágast szemlélve mutatja ezt a kietlen arcát az univerzum! Hátha *mi* rejtőzködünk... Isten és egymás elől egyaránt. A „rejtőzködő ember” teológiai terminusát bevezetni aligha adódott alkalmasabb kor a mostaninál.

Hitből forrásozni és örömet hírelni: ha van szerepe, kötelessége és lehetősége a keresztény embernek a 21. század világában, aligha lehet egyéb. Mindehhez nem sokra, csupán a mindenre van szükség: lemuriai ráolvasás és atlantiszi varázspálca helyett a kitárt szív közönséges csodájára. És kultúrára és kulturáltságra, amely a kitárt szívet aranyba öltözteti.

A palackba zárt látóhatár (amely a dogmatikába merevedő vallási tanítások metaforája is lehet) nem csal útra senkit; amint túlpártot érni is csak együtt és egyszerre lehet. Ha valóban hajózni szeretnénk, a tenger legyen a bárkánk.

Krisztusországba egyetlen út vezet. De az olyan széles, mint az univerzum.

A szeretetnek nem lehet horizontja.

Ne féljünk.